

УДК 1(330:321.011.5)

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.2(96).2024.99-107

ТЕХНОКАПІТАЛІЗМ В УМОВАХ ПОСТ-ДЕМОКРАТІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СВІТ-СИСТЕМИ

Т. П. Глушко*, М. А. Козловець**

Стаття присвячена аналізу синергії таких двох феноменів ХХІ століття як технокапіталізм та пост-демократія, а також окресленню тих дійсних та перспективних наслідків, які ці феномени актуалізують у розвитку сучасної світ-системи. Пропонований аналіз включає в себе як цивілізаційне протистояння між Сходом (Китай) та Заходом (США), так й технологічну складову сучасних військових конфліктів, які є виразом глобальної політичної кризи та здійснюють суттєвий вплив на прискорення й оновлення розвитку технологічного потенціалу сучасних розвинених країн. Досить показово виглядає в цьому відношенні факт посилення гарячих фаз у військових конфліктах периферії, де здебільшого відбувається утилізація застарілого озброєння, та нова "холодна війна" в центрі світ-системи, між країнами, які нарацують свої інноваційні технологічні потенціали та змінюють архітектуру сучасного світу, фактично реформатовуючи його політичну та економічну мапу.

Також в межах пропонованої розвідки взято до уваги й новітні розробки в галузі сучасної соціальної теорії, зокрема аргументовані концепції постдемократичного етапу розвитку сучасної світ-системи, які, зокрема, доводять й неможливість одночасного поєднання державного суверенітету, демократичних практик та збереження при цьому глобалізаційних векторів розвитку сучасних держав, що змушує національні держави обмежуватись лише двома з перерахованих трьох опцій. У зв'язку з цим у статті обґрунтовано, що сучасна світ-система все більшою мірою рухається до реалізації сценаріїв глобального тоталітаризму та поступово реалізовує тенденції до мінімізації в найближчій історичній перспективі кількісних показників населення планети задля зменшення екологічного відбитку задіяних економічних стратегій та досягнення відповідних показників у сфері реалізації моделей "зеленої економіки". І це в той час, коли дійсно продуктивні рішення в цій царині, які могли б суттєво покращити ситуацію, зустрічають суттєвий опір з боку транснаціональних корпорацій, більшість з яких належить розвиненим державам.

Ключові слова: світ-система, технокапіталізм, пост-демократія, зіткнення цивілізацій, зелена економіка, Україна, Китай, США.

* Тетяна Глушко / Tetiana Hlushko, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії (Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна) t.p.hlushko@udu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-8759-7975

** Микола Козловець / Mykola Kozlovets, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології (Житомирський державний університет імені Івана Франка м. Житомир, Україна)

mykola.kozlovets@ukr.net

ORCID: 000-0002-5242-912X

TECHNOCAPITALISM IN THE CONDITIONS OF POST-DEMOCRACY: PROSPECTS FOR CONTEMPORARY WORLD-SYSTEM DEVELOPMENT

T. P. Hlushko, M. A. Kozlovets

The article analyzes a synergy of such two phenomena of the twenty-first century as technocapitalism and post-democracy outlining actual and prospective consequences that these phenomena actualize in the development of the modern world-system. Proposed analysis includes both the civilizational confrontation between East (China) and West (USA) and technological aspects of modern military conflicts which are manifests global political crisis and have significant impact on accelerating and updating of technological potential in contemporary developed countries. The fact that active phases of military conflicts are intensifying in the periphery, where obsolete weapons are mostly being disposed, and that a new Cold War is taking place in the center of the world system, between countries that are increasing their innovative technological potential and changing the architecture of the modern world, indeed reformatting its political and economic map, is quite revealing in this regard.

Proposed article also takes into account the most recent developments in the field of contemporary social theory in relation to some reasonable conceptions of the post-democratic stage in development of modern world-system, which, in particular, demonstrate the impossibility of simultaneously combining state sovereignty, democratic practices and conservation of the globalization vectors of modern states development, which forces nation states to limit themselves to only two of these three options. In this regard, the article substantiates that modern world-system is increasingly moving towards the implementation of global totalitarianism scenarios and gradually implements the tendency to minimize global population in the near future in order to reduce environmental footprint of the involved economic strategies achieving appropriate indicators in the green economy implementation models. And all this at the time when truly productive solutions in this area, which could substantially improve the situation, are met with significant resistance from transnational corporations, most of which are owned by developed nation-states.

Key words: world-system, technocapitalism, post-democracy, clash of civilizations, green economy, Ukraine, China, USA.

Складності у вирішенні питання про те, які професії з'являться в майбутньому, обумовлені тим, яке майбутнє ми для себе виберемо. Якщо ми дозволимо цивілізації загинути, єдиною професією буде боротьба за виживання
Айзек Азімов

Постановка проблеми. Високо технологічні інновації четвертої промислової революції спричиняють суттєву трансформацію глобальної економічної системи й поступово занурюють сучасну людину у принципово нову реальність. Швидкі темпи синхронного розвитку індустрії нанотехнологій, інформаційних та когнітивних технологій, диджиталізація соціальних інтеракцій, технологізація освітнього процесу, Інтернет речей та нейромережі, що працюють на базі штучного інтелекту, сприяють появі такого феномену як "технологічне безробіття", прояви якого вже досить помітні в новій архітектурі світу.

Синергійний ефект новітніх технологічних досягнень сучасної

цивілізації репрезентує себе через активний розвиток робототехніки та інноваційних можливостей штучного інтелекту, а також тенденцій до розгортання третьої світової високотехнологічної війни в межах сучасної світ-системи [див. 10] спричиняє загрозову тенденцію суттєвого скорочення населення в планетарних масштабах. Гантінгтонівське "зіткнення цивілізацій" [див. 3], практичні прояви якого ми спостерігаємо з початку нинішнього століття, стає цілком логічним втіленням геополітичного протистояння між цивілізаціями Сходу та Заходу.

Повномасштабна війна в Європі та перетворення України на "гарячу точку", ведення цієї війни застарілими

технологічними засобами засвідчують систему пріоритетів світ-системи, в межах якої ми спостерігаємо нову "холодну війну", більш відому сьогодні під назвою "торгова чи технічна війна" [12: 476]. Тобто розвинені країни, які претендують на провідні економічні та політичні позиції в сучасній світ-системі – США та Китай – впроваджують в своїй боротьбі за світове лідерство, що "очевидно, точитиметься аж до кінця XXI століття" [12: 156], принципово відмінні економічні моделі, які сягають вершин технологічного поступу, тоді як на периферії відбувається утилізація озброєння застарілих технологічних зразків.

Події останніх років дають нам змогу чітко розставити акценти щодо появи військових союзів демократичного (США, Велика Британія, Західна Європа, Україна) та антидемократичного (Китай, Іран, Північна Корея, Росія) спрямування, що ведуть високотехнологічні війни засобами інноваційних розробок, які, в свою чергу, сприяють загибелі значної кількості людей на територіях периферії, в тому числі й на територіях достатньо далеких від безпосередньої лінії зіткнення, що принципово змінило масштаби загрози порівняно з Другою світовою війною.

До процесів глобальної політичної кризи та технологізованих військових кампаній додається й криза індустріально-фінансового капіталізму з його складним екологічним відбитком та потребою впровадження альтернативних технологій "зеленої економіки". Про цю кризу капіталістичного способу виробництва вже тривалий час ведуть мову провідні сучасні мислителі, не тільки економісти, а й філософи та екологи, що спонукає до пошуку альтернатив у галузі соціально-економічних стратегій. Так, за висновками італо-американської дослідниці М. Мацукато капіталізм вже дійшов до глухого кута, з позицій якого він не має відповідей на ключові проблеми сучасної економіки [4], перш за все, зважаючи на пов'язану з ним екологічну кризу, яка поступово наближає нас до катастрофи глобального

потепління. Всі перераховані трансформації капіталістичної світ-системи дозволяють нам говорити про формування такого специфічного етапу її розвитку як технокапіталізм, асинергія всіх цих чинників в один історичний час формує принципово нову реальність, в якій сучасній людині доведеться навчитися виживати та визначати стратегії її подальшого поступу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Власне феномену технокапіталізму, який прийшов у XXI столітті на зміну індустріальному капіталізму, присвячено вже кілька досить фундаментальних робіт. Серед них, на наш погляд, варто звернути увагу на дослідження сучасного американського автора іспанського походження Л. Суарес-Вілла "Глобалізація та технокапіталізм...". Один із висновків дослідника полягає, зокрема, в тому, що глобалізаційний поступ технокапіталізму ґрунтується на розширенні корпоративної влади та її пануванні над технологіями й наукою, що, в свою чергу, породжує нові економічні сектори (біо-, агро-, нано-, медичні технології, робототехніка тощо) та відповідні види діяльності, які продовжують логіку історичної еволюції капіталістичних відносин [8].

Еру технологічних інновацій з позицій поступу технокапіталізму аналізує італійський дослідник Л. Демікеліс у своїй праці з економічної соціології "Маркс, відчуження та технокапіталізм" [1]. Він наголошує на теологічному та неоліберальному детермінізмові сучасної епохи, який продовжує відстоювати свою гегемонію та домінування й протистоїть людині, суспільству та природному середовищу, разом з тим, продукуючи *нові виміри економічного відчуження* й сприяючи посиленню влади приватних компаній та тотальному контролю над людиною. В цьому контексті дослідник веде мову про появу технокапіталістичного способу, який може привести людину до тоталітарного поневолення як про новий метанаратив, значно потужніший, ніж усі попередні.

Прояви фінансового технокапіталізму аналізує й італійська дослідниця Л. Наполеоні, акцентуючи увагу на таких його проявах як розвиток крипто-валютного ринку та поступ технологій штучного інтелекту. Зокрема, авторка робить наголос на тому, що російська війна в Україні є центром прибутку для вуглеводневої та збройної промисловості провідних країн світу [7]. Не забуває дослідниця й про технологічне підґрунтя віртуалізації соціальних взаємодій під час пандемії, що також став своєрідним глобальним метанаративом. Розглядає вона все це крізь призму формування *нової світоглядної парадигми*, в межах якої безпрецедентно перетинаються теперішнє та майбутнє.

Разом з тим, сучасний американський дослідник К. Міллер наголошує, що в жодній сучасній країні громадяни не є громадянами демократичних країн, принаймні у відповідності до жодної з життєздатних інтерпретацій цього концепту [6]. Натомість він вважає, що ми живемо в *постдемократичному світі*, де демократичні інститути перебувають в кризі і ми є свідками закінчення ери демократії, якщо вона взагалі коли-небудь починалась. Тому в цих нових умовах, ми маємо знайти й нові орієнтири в політичному та економічному дискурсах.

У цьому контексті доречно згадати й дослідження ще одного американського інтелектуала турецького походження Д. Родріка, який сформував досить важливу для розуміння глобальних політичних процесів *економічну трилему*, або так званий "парадокс глобалізації". Дослідник обґрунтував, що жодна сучасна держава не має змоги реалізувати відразу всі три соціально значущі параметри як-то національний суверенітет, демократичні процедури та інтегрованість в глобалізаційні процеси [9]. Таким чином, за Д. Родріком, *жодне суспільство не спроможне бути одночасно демократичним, глобалізованим та суверенним*, одна з цих опцій завжди залишатиметься недоступною для реалізації.

Метою статті є окреслення основних векторів розвитку та синергійних взаємовпливів ключових характеристик сучасної світ-системи з її пост-демократичними та технокапіталістичними рисами задля визначення відповідних стратегічних загроз та пріоритетів у розвитку сучасного українського суспільства з урахуванням актуальних та потенційних цивілізаційних трансформацій та їх можливих соціальних наслідків.

Дискусія та результати.

Розгортання позицій, що підкріплюють концепцію пост-демократичного поступу сучасної світ-системи варто, на наш погляд, розпочати саме з трилеми Д. Родріка, який аналізує три відокремлені *моделі розвитку світової економіки*. Ця трилема значною мірою дозволяє пояснити й природу такого феномену як політичний та економічний популізм. Останній якраз і став продуктом теоретичного *поєднання непоєднуваного*, який сформувався як спроба переконати громадян національних країн у можливості одночасного забезпечення усіх цих трьох векторів в межах однієї соціальної системи.

У першому випадку розв'язання трилеми, за Д. Родріком, йдеться про економічно глобалізовану державу, яка зберегла свій національний суверенітет, але відмовилась від демократичних процедур. Для такого випадку дослідник використав досить красномовну, на наш погляд, метафору "золотої гамівної сорочки", адже в результаті такого підходу ми отримуємо *модель глобального тоталітаризму*, за принципами якої сьогодні розвиваються такі країни як Китай, Росія та деякі інші.

У другому варіанті розв'язання трилеми, який передбачає збереження демократії та глобалізаційної економічної політики, але відмову від національного суверенітету, ми отримуємо ситуацію, коли національні уряди не можуть повноцінно виконувати свої обов'язки, що в принципі *нівелює ідею державності* як таку та передбачає зовнішнє

управління. Відповідно, глобалізація у своєму повномасштабному вимірі абсолютно несумісна з демократією, оскільки вона орієнтована винятково на економічні інтереси центру світ-системи, а не її периферії.

У третьому ж варіанті, коли ми обираємо збереження національного суверенітету та демократичних процедур, з точки зору дослідника, ми мусимо відмовитись від глобалізаційної економічної політики, що дозволяє нам розглядати трилему Д. Родріка в контексті розвитку такого феномену як деглобалізація [11], що передбачає, принаймні певною мірою, згортання глобалізаційних ініціатив та обґрунтовує потребу принципового переосмислення тих принципів, на основі яких ця глобалізація відбувається, зважаючи в тому числі й на те, що "необмежена вільна торгівля не дає бідним країнам можливості розвиватися" [14: 122].

Разом з тим, феномен деглобалізації, як явище економічної політики, створює суттєві перепони для діяльності транснаціональних корпорацій, що тягне за собою суттєвий спротив з боку останніх та робить їх лобістами стратегій *глобального тоталітаризму*. Таким чином, найбільш відчутною тенденцією з цих трьох можливих версій розгортання політичних та економічних процесів сучасної світ-системи стає все-таки саме тоталітарний сценарій, в якому відсутня демократія, але присутні глобалізація та національний суверенітет тих країн, які перебувають в центрі світ-системи. Так, згідно зі звітами журналу "The Economist", починаючи з 2020 року індекс демократії дійсно поступово "згортався" в світі й станом на 2022 рік менше половини існуючих у світі країн забезпечували дотримання демократичних процедур. Тривале падіння цього індексу частково призупинилося в 2022 році, але на разі "середній глобальний показник індексу впав до нового мінімуму" [2]. Отже, авторитарні режими в глобальних масштабах стають сильнішими й відбувається це в умовах суттєвого нарощування їхніх технологічних потенціалів.

Найпоказовішим є приклад Китаю, який став однією з найважливіших та найвпливовіших держав світу завдяки політичному курсу, зосередженому на національному суверенітеті та єдиній політичній партії, створивши майже ідеальну модель "золотої гамівної сорочки" Д. Родріка. Відмова від демократії зі збереженням національного суверенітету та політики економічної глобалізації зробила Китай претендентом на роль представника центру світ-системи. Саме до цієї мети країна наполегливо йшла протягом останніх десятиліть, незважаючи на екологічні наслідки задіяних індустриальних стратегій. І на цьому шляху Китай досягнув уже значного прогресу у розвитку нових високотехнологічних галузей, хоча до повної реорганізації промисловості ще далеко і на цьому шляху є певні труднощі.

У цьому контексті варто ще раз згадати дослідження М. Мацукато, яка наголошує, що замість того, щоб створити стратегію сталого розвитку, сучасний капіталізм побудував економіки, які "збагачують й без того надмірно багатий один відсоток населення та знищують планету" [4: 11], що свідчить про нівелювання демократичної рівності в соціально-економічному просторі сучасної світ-системи. Про проблему нерівномірного розподілу статків пише й французький дослідник Т. Пікетті у дослідженні "Капітал у XXI столітті". Автор констатує, що зростання прибутків багатих верств населення в геометричній прогресії свідчить про відсутність реальних практик демократизації економічних відносин. Такі висновки підтверджуються й іншими аналітиками, які звертають увагу, що "протягом майже 100 років на частку багатих країн припадало більше половини всього світового ВВП, незважаючи на те, що їхній рівень населення ніколи не сягав більше чверті від світового" [14: 53].

Тезу про зникнення середнього класу та фактичне повернення у розвитку соціально-економічного середовища до тенденцій XIX століття, яку ми

зустрічаємо у Т. Пікетті, підтримують й Г. Макстон та Й. Рандерс. У праці "У пошуках добробуту..." вони наголошують, що "якщо нічого не зміниться, більша частина розвиненого світу поступово перейде до укладу зразка XIX століття, коли власники фабрик, підприємці та банкіри контролювали більшість статків, а решта мала боротися за виживання" [14: 30-31].

Потребу перебудови стилю економічного мислення та впровадження технологій, які сприятимуть трансформації моделей економічного управління в бік нової кліматичної політики активно тематизує М. Мацукато. Розбудова стратегії вимушеної екологізації економічного поступу світ-системи та потреба перебудови глобальної економіки за досить короткий час на засадах втілення принципів вуглецевої нейтральності вимагає відповідних кроків у практичній площині, що зумовлює безпрецедентну увагу до проблеми. Перехід до "безвуглецевого світу" та моделей "зеленої економіки" актуалізований також в роботі Д. Єрґіна "Нова карта світу", що присвячена стратегічному осмисленню радикальних змін в геополітиці та енергетиці. Дослідник зазначає, що хоча кліматичні зміни є глобальними, але "енергетичний перехід означає щось зовсім різне для... різних націй" [12: 436], котрі відгукнуться на ці виклики у різний спосіб, залежно від їхньої актуальної ситуації та відповідних можливостей.

Зміна клімату під впливом ресурсного виснаження планети з метою так званого перманентного "економічного зростання" сформувала сьогодні потребу переосмислення стратегій управління економічними процесами як на рівні окремих держав, так й на рівні світ-системи в цілому. Зокрема, М. Мацукато справедливо зауважує, що це можуть здійснити тільки уряди, які мають можливість здійснювати вплив на регулювання економічної поведінки суб'єктів господарської діяльності та забезпечувати їх орієнтування на сталий розвиток екосистем і соціальну відповідальність. Це вимагатиме

співпраці урядів з середнім та великим бізнесом, що цілком підкріплює позиції авторської концепції мислительки щодо нового типу держав, які вона називає "підприємницькими державами", які мають управлятися за тими ж принципами, що й бізнес [5].

В свою чергу Г. Макстон та Й. Рандерс наголошують, що для того, щоб вибудувати суспільство з меншими екологічними збитками, сучасним суспільствам "потрібно перестати заохочувати той тип економічного зростання, який вимагає ще більшого використання цінних невідновлювальних ресурсів Землі" [14: 205]. Тобто багатим країнам варто припинити використовувати викопні ресурси (нафту, вугілля та газ), що цілком можливо з технічної точки зору, але дуже дорого з фінансової; вони також мають відмовитись від ідеології дерегуляції ринків та почати їх регулювати у відповідності до інтересів більшості, і, разом з тим, відмовитися від політики короткострокових вигід та підходити до вирішення глобальних проблем не тактично, а стратегічно.

Однак, маємо вказати й на об'єктивний спротив сучасної світ-системи стратегіям зеленої трансформації, адже цьому "процесу перешкоджатиме той факт, що більшість необхідних змін є неприбутковими з точки зору теперішньої економічної системи" [14: 139] й, натомість, вимагають суттєвого збільшення урядових витрат. Своєї артикуляції в цьому контексті, на наш погляд, вимагає й вже дещо напівзабута концепція золотого мільярду, до потреб реалізації якої ми підійшли максимально близько, зважаючи на екологічну кризу та потребу зменшення населення планети, адже "тепер ще більше робочих місць під загрозою через новітні технології" [14: 153], які "можуть підвищити чистий дохід держави, але водночас зробити населення зайвим" [14: 89]. Так, Г. Макстон та Й. Рандерс зазначають, що існує потреба перевинайдення добробуту для західних країн, що відображено в самій

назві їхньої праці "Reinventing prosperity...", яку українською переклали "У пошуках добробуту". Такий переклад, на наш погляд, не передає основної теми цієї розробки, адже у дослідженні йдеться саме про західну цивілізацію та переформатування її підходу до продукування свого багатства, а зовсім не про пошук якогось спільного блага для світ-системи в цілому. В роботі чітко зазначається, що "немає простого та соціально прийнятного способу зменшити людське населення, що також є необхідним... чисельність людського населення вже є визначеною на наступні тридцять років, за умови відсутності голоду, епідемії чи війни" [14: 144–145] (*курсив – авт.*).

Ключова ідея доповіді Г. Макстона та Й. Рандерса для Римського клубу полягає в обґрунтуванні дійсно катастрофічних загроз сучасній світ-системі. Тому автори суттєву увагу звертають й на непродуктивність неоліберальної ідеології надмірного ринку, зважаючи, що вона більше не є актуальною й спричиняє ще більше екологічних проблем на рівні глобальної світ-системи; до того ж "капіталізм у стилі США ненадовго підвищив середній рівень життя у багатих країнах, більше він не діє" [14, 278]. Таким чином, країни багатого світу мають змінити свої економічні системи та усвідомити, що "замість того, щоб пускати ринки у вільне плавання, ними потрібно керувати та використовувати в інтересах суспільства, навіть якщо це означає обмеження торгівлі" [14: 282].

Натомість глобальний розподіл праці між країнами вже остаточно відбувся. Якщо в другій половині ХХ століття так звані "азійським тигра́м" (Китай, Японія, Південна Корея, Сінгапур) ще вдалося створити власну промислово-індустріальну базу, то сьогодні "існуючі й заплановані угоди про вільну торгівлю передбачатимуть санкції проти країн, компаній та політиків, якщо в майбутньому вони якимось чином будуть перешкоджати своїми діями інтересам великих світових корпорацій" [14: 123]. При цьому

важливо зазначити, що "зі 100 глобальних корпорацій, тільки 29 є приватними, решта – контролюються державами" [13: 110]. Тому фактично "у постіндустріальній, построботизованій економіці буде дуже мало можливостей для будь-якого подальшого традиційного економічного зростання" [14: 154], що засвідчує досить складні та неоднозначні наслідки як для світ-системи в цілому, так й для національних держав зокрема. Завдання, яке постане перед майбутнім лідером (лідерами-гегемонами) глобальної системи полягає також і в тому, щоб, враховуючи деградацію, яку виробниче накопичення наносить природному середовищу і людям, забезпечити стійке відтворення природи і праці. Людство, на жаль, ще не дуже добре вміє прогнозувати глобальні історичні тренди і події.

Висновки та перспективи подальших досліджень. ХХІ століття стає століттям глобальної трансформації цивілізаційно-економічної парадигми, яку, дещо модифікуючи марксистську термінологію, можна назвати технокапіталістичною формацією. При цьому простежується тенденція до поступового усунення демократичних практик як з політичного, так й з соціально-економічного дискурсів. Тенденція до втілення глобального тоталітаризму в економіці та політиці поступово стає дедалі більш вірогідним сценарієм розвитку сучасної світ-системи, тоді як демократична модель політичного устрою та економічних відносин, яка тривалий час перебуває в кризі, все більше демонструє неефективність її застосування, свідченням чого є зокрема й активний прояв "конфлікту цивілізацій" з відповідними військовим конфліктами в Східній Європі, на Близькому Сході та інших регіонах світу.

Загроза третьої світової війни, в яку швидко можуть перерости сучасні масштабні регіональні конфлікти, свідчить про повну невизначеність економічних перспектив не лише України, у зв'язку з військовими діями на її території та відсутністю чіткої стратегії

протистояння російському агресорові, а й усієї світ-системи в цілому. В умовах нового технологізованого, постдемократичного та перманентно конфліктного світу особливої дослідницької уваги потребує, на наш погляд, не лише політична, а насамперед економічна ідентичність України, інструменти її формування, утвердження та збереження. Свого впровадження вимагатиме й нова, альтернативна неолібералізові, економічна політика, яка вимагатиме від нас зміни способу господарського мислення та моделей економічної поведінки, а отже, й інноваційних стратегій реагування на принципові трансформації глобальної економічної системи.

Тому для українського соціуму критично важливо розробляти та реалізовувати стратегії проектного підходу до осмислення загальнонаціональної стратегії економічного розвитку. В цьому контексті, особливої уваги, на наш погляд, потребує аналіз перспектив розвитку "підприємницької держави" в Україні. В більш масштабному контексті варто проаналізувати можливості оновлення задіяної глобалізаційної моделі, в тому числі й в контексті деглобалізаційних тенденцій, що реалізовується сьогодні у форматі перегрупування глобальних сил та векторів їх розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Demichelis L. Marx, Alienation and Techno-Capitalism (Marx, Engels, and Marxisms). London: Palgrave Macmillan, 2022. 317 p.
2. EIU's 2023 Democracy Index: conflict and polarisation drive a new low for global democracy. The Economist Group, 2024. <https://www.economistgroup.com/press-centre/economist-intelligence/eius-2023-democracy-index-conflict-and-polarisation-drive-a-new-low-for> (дата звернення: 11.09.2024).
3. Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Simon&Schuster, 2011. 368 p.
4. Mazzucato M. Mission Economy: A Moonshot Guide to Changing Capitalism. 2021, London: Allen Lane, 272 p.
5. Mazzucato M. The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths. London: Penguin, 2018. 266 p.
6. Miller C. R. Living under Post-Democracy: Citizenship in Fleeting Democratic Times. 1st Edition. Oxfordshire: Routledge, 2020. 118 p.
7. Napoleoni L. Techno-capitalism. The Rise of the New Robber Barons and the Fight for the Common Good. New York: Seven Stories Press, 2024. 304 p.
8. Suarez-Villa L. Globalization and Technocapitalism: The Political Economy of Corporate Power and Technological Domination. 1st Edition. Oxfordshire: Routledge, 2016. 250 p.
9. Rodrik D. The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. 1st Edition. New York: W.W. Norton&Company, 2011. 288 p.
10. Wallerstein I. The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century. New York: Academic Press, 1976. 244 p.
11. Глушко Т. П. Трилема Д. Родріка в контексті деглобалізаційних тенденцій сучасності. Матеріали конференції "V Академічні читання пам'яті професора Г. І. Волинки: філософія, наука та освіта". Київ: Видавництво УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 77-78.
12. Єрґін Д. Нова карта світу. Енергетика, клімат, конфлікти / пер. з англ. О. Гладкий. Київ: Лабораторія, 2022. 488 с.
13. Іванишин П. Феномен неолібералізму: ідеологічні сенси. Монографія. Видання друге, доп. Тернопіль: Видавництво "Крила", 2023. 272 с.

14. Макстон Г., Рандерс Й. У пошуках добробуту. Керування економічним розвитком для зменшення безробіття, нерівності та змін клімату. Доповідь Римському клубу. Київ: Пабулум, 2017. 320 с.

15. Пікетті Т. Капітал у XXI столітті / пер з англ. Н. Палій. Київ: Наш Формат, 2016. 696 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Demichelis, L. (2022). *Marx, Alienation and Techno-Capitalism (Marx, Engels, and Marxisms)*. London: Palgrave Macmillan (in English).

2. EIU's 2023 (2024). *Democracy Index: conflict and polarisation drive a new low for global democracy*. The Economist Group. <https://www.economistgroup.com/press-centre/economist-intelligence/eius-2023-democracy-index-conflict-and-polarisation-drive-a-new-low-for> (last accessed: 11.09.2024) (in English).

3. Huntington, S. P. (2011). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon&Schuster (in English).

4. Mazzucato, M. (2021). *Mission Economy: A Moonshot Guide to Changing Capitalism*. London: Allen Lane (in English).

5. Mazzucato, M. (2018). *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*. London: Penguin (in English).

6. Miller, C. R. (2020). *Living under Post-Democracy: Citizenship in Fleeting Democratic Times*. 1st Edition. Oxfordshire: Routledge (in English).

7. Napoleoni, L. (2024). *Techno-capitalism. The Rise of the New Robber Barons and the Fight for the Common Good*. New York: Seven Stories Press (in English).

8. Suarez-Villa, L. (2016). *Globalization and Technocapitalism: The Political Economy of Corporate Power and Technological Domination*. 1st Edition. Oxfordshire: Routledge (in English).

9. Rodrik, D. (2011). *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. 1st Edition. New York: W.W. Norton&Company (in English).

10. Wallerstein, I. (1976). *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press (in English).

11. Hlushko, T. (2024). *Trylema D. Rodriki v konteksti deglobalizatsiinykh tendentsii suchasnosti*. [The Trilemma of D. Rodrik in the Context of Modern De-Globalization Trends]. *Proceedings of the conference "V Academic Readings in Memory of Professor H. I. Volynka: Philosophy, Science and Education"*. Kyiv: Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University Publishing House. S. 77–78 (in Ukrainian).

12. Yergin, D. (2022). *Nova karta svitu. Enerhetyka, klimat, konflikty*. [New world map. Energy, climate, conflicts] / per. z anhl. O. Hladkyi. Kyiv: Laboratory (in Ukrainian).

13. Ivanyshyn, P. (2023). *Fenomen neoliberalizmu: ideolohichni sensy*. *Monohrafiia*. [The Phenomenon of Neoliberalism: Ideological Meanings. Monograph]. Vydannya druhe, dop. Ternopil': Vydavnytstvo "Kryla" (in Ukrainian).

14. Maxton, G., Randers, J. (2017). *U poshukakh dobrobutu. Keruvannya ekonomichnym rozvytkom dlya zmeshennya bezrobittya, nerivnosti ta zmin klimatu*. *Dopovid' Ryms'komu klubu*. [In search of well-being. Managing economic development to reduce unemployment, inequality and climate change. Report to the Club of Rome]. Kyiv: Pabulum (in Ukrainian).

15. Piketty, T. (2016). *Kapital u XXI stolitti*. [Capital in the 21st century] / per z anhl. N. Paliy. Kyiv: Nash Format (in Ukrainian).

Receive: September 14, 2024

Accepted: September 30, 2024